UNIVERSAL LIBRARY
OU_204424
UNIVERSAL LIBRARY

[illegible]

[పద్య నాటిక]

82
V45 S

వేమూరి వేంకటరామనాథం

వెల -0-10-0

సంపుటి

1944

వేమూరి వెంకటరామనాథం

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

ఎకాడెమీ ముద్రాలయము

వెల రు **0-12-0**

తొలిపలుకు

రసవంతమును విషాదకరమును దేశక్షోభామూలకారణమునయిన సంయుక్త చరిత్రను రామనాథం రెంటూరంగముల నాటకముగాఁ దీర్చివ్రాసి చదివి వినిపింపఁగా నానందించితిని. కావ్యరచనలోఁ బ్రధానాంశములు రెండు: కూర్పు, శైలి. ఈ రెంటియందును నీనాటకము సర్వవిధముల గణనీయముగనుఁ, బ్రశస్తముగను నున్నది.

చరిత్రకారులనేకాక కవులనుగూడ ననేక శతాబ్దముల నుండి యనవసితముగ నాకర్షించుచు, రసభావమును బ్రవ్వరిల్లఁజేయు గొప్ప యితిహాసములలో సంయుక్త చరిత్ర యొకటి. సంయుక్త ధీరురాలు. మహాపతివ్రత. సావిత్రి విధముగ నాత్మను సమర్పించినవానికి శరీరమును సమర్పించి తనజీవితమును ద్రికరణపవిత్రముగ నడిపినది. వరుఁడును బురుషుఁడును నైన పృథ్వీరాజు మహావీరుఁడు. తాను మానసికమైన వలపునుబట్టి, తన్నునమ్మి తపస్సుచేసినదా యనునంతటి పతివ్రతాగరిష్ఠురాలైన వధువుయొక్క యభీష్టము నెన్నికష్టములకైనను సరే యోర్చి, ప్రాణముపైకి వచ్చునంతటి సాహసమొనర్చి నెరవేర్చిన యుదాత్తుఁడైన, ధన్యుఁడు. అయినను, కాలసంఘటనముయొక్క విచిత్రమేమందుము! వీరి పరస్పరానందము

హిందూదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్య వినాశకారియైన మహాక్షోభకు హేతువుకానున్నది దారుణమాయెను. వారికమృతము దేశమునకు విషము. ఇట్టి వైపరీత్యములతో నిండిన యీ వృత్తాంతమును రామనాథం చక్కగఁ బ్రదర్శించి భాషకును దేశమునకును మేలుచేసినందులకు నేనెంతయు సంతసించితిని. మనవారనేకులు రచించినట్లు చక్కని ప్రదర్శనమునకసాధ్యమైన పుంఖానుపుంఖరంగసంచయముతో నీనాటకము దుష్టము కాలేదు. మఱి, భాగములయినను రంగములు రెండె. పృథురాజు నగరును, స్థానేశ్వర సంగరరంగమును ప్రేక్షకులయెదుటఁ గంటికిఁ గట్టినట్లు నాటకవేదిపై సాక్షాత్తుగా నిరూపించుట సుసాధ్యము. మననాటకము లనేకములు చదువుటకుఁ బనికి వచ్చునే కాని, ప్రదర్శనయోగ్యములు కావు. అనఁగా, నెయ్యది నాటకముయొక్క జీవకళయో, యాప్రాణమే లేనివన్నమాట! రామనాథం ఈ విషయములో నిజమైన కళాపోషణము చేసినాఁడు. మార్గదర్శకుఁడై యనుచరత్వసిద్ధిని బొందుఁగాక!

ఈ నాటకమును జదివినప్పుడు మనస్సునకొక గొప్ప సంశయము తట్టకమానదు. వ్యక్తులయొక్క సుఖము దేశముయొక్క దుఃఖమునకు మూలమగుట, దేశముయొక్క సుఖము వ్యక్తులయొక్క దుఃఖమునకు విధియగుట—ఎందులకీ పరస్పర వైషమ్యములు గలుగుచున్నవో? గరుణామయుండగు సర్వశక్తి సమేతుండును

నయిన భగవంతుఁడు కల్పించినాఁడో! మానవుని యొక్క జీవి తప్రయాణములో 'ముందు నుయ్యి వెనుక గొయ్యి' యనునది యేనా సనాతనమును శాశ్వతమును నయిన పరిస్థితి?

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్,
గుంటూరు,
14—9—1944.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి

పరిచయము

ఆత్మత్యాగమునకు వెఱుగందక, తనవలపునకుఁ బరిణయ ఫలము కల్పించుకొన్న హైందవనారీమణి సంయుక్త. భయంకర సంగరసాన్నిహిత్య నెఱింగియు, వలచిన వనితను చేఁబట్టి, యార్షధర్మమును మ్రింగఁజూచు పరదురభిమానము నరికట్టఁ జెలరేగిన రసపుత్రవీరుఁడు పృథ్వీరాజు. ఈసు, ఆస పూని మోసమంది నాశమొందిన విషాదజీవి జయచంద్రుఁడు. సంయుక్త కథలోఁగల యనంతాకర్షణను శ్రీ రామలింగారెడ్డి గారు తమ సహజభావనైశిత్యముతో 'తొలిపలుకు' లో విపులీకరించియున్నారు. నా రచనను దయతో వినుటయేకాక, తమ్మును నాకర్షించిన సంయుక్త చరిత్రసంవిధానము నపూర్వ విమర్శకదృష్టితో వివరించిన శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి

గారికి వందనసహస్రము లర్పించుచున్నాను. ఆంధ్రభాషా సేవలో నందెవేసిన సిద్ధహస్తులగు శ్రీ రెడ్డిగారి తొలిపలుకుల నాశీర్వచనములుగ గ్రహింతును.

నా యీ తొలిరచనను సమగ్రముగఁ బరిశీలించి, యమూల్యములగు సవరణలనేకముల నొనర్చిన శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాను.

పుస్తక ముద్రణమున శ్రద్ధవహించి, యత్యంత వాత్సల్యముతో ప్రూపులను సరిచేసిన శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారికి నా వందనములు.

ఇందలి చిత్రములను వ్రాసిన మిత్రులు శ్రీ శ్రీపాద జగన్నాథంగారికి నా కృతజ్ఞతలు.

వేమూరి వేంకటరామనాథం,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్.

సంయుక్త

ప్రథమరంగము — ఢిల్లీనగరము

సంయుక్తను పెండ్లియాడి పృథ్వీరాజు ఢిల్లీనగరమునఁ బ్రవేశించును.
ఆస్థానకవులు సంతోషమునఁ బద్యములఁ జదువుదురు.

ఈ నవసంధ్యలందు విరియించిన పూవుటెడంద దాఁగి, కా
మానన ముక్తమోహనస్మితగంధచిరస్నపిత ప్రసిద్ధసా
తేనెల నిండుజవ్వన మధ్వశ్యముగాఁదమ పెండ్లిపందిటన్
వానలవోలెఁ జల్లెడు ప్రభాతకుమారిని గంటివే, ప్రభూ!

అతిమధురానుభావయుతమౌ తమ పెండిలిగాట నుత్సవ
ప్రతతి మదించియున్నవవి శ్యామలచారు నవారుణక్షణాల్;
అతి సుచిరమ్ములై యొగిఁ ద్వదన్వయరేఖలఁ దీర్చిదిద్దు సం
తత రమణీయపుష్పిత లతామృదురేఖిని లీక్షణంబునన్.

కవితావాహిని గట్లు త్రెంపికొని, శృంగారపరిపూర్ణమ్మైతె
న వసంతారుణ లాక్షలంగలిపి, మీ వాంఛాంగనాలోచనో
ద్భవముల్ ప్రేమపయస్తరంగముల సొంపారంగ ముంచెత్తి, మీ
నవదాంపత్యలతన్ జిగుర్పనెగసెన్ వైహాయసోల్లాసమై.

ఆశావిస్తృత నాట్యభంగిమ నిమగ్నాయత్తమా కీర్తికాం
తాసౌందర్యము, భారతీమృదుల వీణాధ్వాన సంరంభమున్,
"దాసోహ"మ్మని నిల్చియున్నరమ, మీదాంపత్య సంశోభిత
ప్రాసాదమ్మునఁ బ్రాకృతాభరణముల్, రాణ్మౌళి, పృథ్వీశ్వరా.

తరుణరతీస్మితాంకిత లతాంతనితాంత శరాభ్రముల్ సుధా
ఝరులనుజిల్కి సొంపెసఁగఁజాలిన మీ ప్రియయార్ద్రమా పర
స్పర హృదయానురక్తి వనివాడనితావుల పూలప్రోవుగా
శరతతికిన్ నెఱుంగులిడి, జయద్రపాస్వితఁ జేయ మారుఁడే!

మీ వైవాహికశోభ దివ్యరుచిరమ్మే; మున్ను గాంధర్వపుం
దావుల్ చిమ్ముచు రుక్మిణీసతి జగన్నాథుండు పెండ్లాడె; నేఁ
డే వీణాకలకంఠినొందితివి పృథ్వీనాథ యర్ధాంగిగా;
"నావిష్ణుఃపృథివీప" యన్న నుడి విన్నామిందుఁ జెల్లెఁగదా!

సంయుక్త

సంయుక్త, చెలియలు, నూతనవధువు నటించుచుఁ బల్కుదురు.

ఈ నవోఢా నృత్యవేషా
స్థాన శోభా స్నానకేళీ
ముదితమోహన హృదయుఁ డడుగో
మదన సమాకృష్టు.

చందనానిల మందసౌరభ
తుందిల ప్రసవేంద్రమందిర
ముందు మన్మథ సుందరాంగుని
విందవయితి వహో!

మరుఁడు హింసా నిరతుఁడోయీ,
కనుల కందక కాల్చునోయీ,
ప్రథిత యౌవన వధువవోయీ,
సావధాన మహో!

మృదు మరంద స్పృహాసంగత
భృంగసంగమ రంగశాలలు
అరుణ జలరుహ తరుణరేఖలు
విరిసె, సంయుక్తా.

ప్రణయ రాగార్ణవ తరంగము
లావరించిన వాననమ్మునఁ;
దొలిబెదరు సిగ్గుల కనుంగవ
యలరె మీలవలెన్.

ప్రథమ చుంబన సుధాచలితా
ధరవిముక్త స్వరధునీతతి
మేళవింపుము పూలసెజ్జల
తేటి పాటలతో.

"చెలులగుమి నాప్రియతమ" మ్మను
పలుకు లపుడే మఱచినావే?
వలపు రూపై నిలుచు నాథుని
తొలి కవుంగిలికే?

సంయుక్త

సంయుక్తతండ్రి జయచంద్రుఁడు పృథ్వీరాజుపైని కక్షచే మహమ్మద్ ఘోరీ సాహాయ్యముతోఁ బోరునకుఁ గాలుదువ్వును.
పృథ్వీరాజు యుద్ధసన్నద్ధు డగుచుండును.

పృథ్వీరాజు

మృత్తికా చిత్రమ్ము ప్రేమించి, దానఁ
గుసుమ మాలనువైచి యశమునుగన్న
వెలఁది వొక్కతె నీవె వెఱ్ఱి సంయుక్త!
ద్వారపాలక వేషధారి నన్ జేసి
నీతండ్రి నిక్కంబునే వెల్లడించె;
భవదీయ పితృసభాభవనంపు ద్వారస్థుఁ
డను గానులెమ్ము; నీప్రణయ సౌధమ్ము
సోపానములనిల్చి, నీప్రేమ లోచ
నామృతఝురుల నానందోన్మదమున
మునుకలు వేయుగ్రామ్యుఁడనేను జెలియ!

శిలను వెలందిగాఁ జేసిన యార్ష
వాత్సల్యశక్తి నీస్వాంతగర్భమున
జతియించి దాఁగెనో, చిత్రమ్మునందు
జీవ చైతన్యమ్ము చిందించు కొఱకు!

సంయుక్త

చిత్రమైనను శిల్పమైనను,
వలపు లొలికెడు ప్రాణవల్లభుఁ
జెట్టవట్టుట చెలువ ధర్మము
భారతావనిలో.

ద్వారపాలక పరిభవానల
తప్తమైన యెదన్ మదీయ
ప్రణయ పారావార మందునఁ
దేల్చి చల్లార్తుఁ.

బుసలు గొట్టుచుఁ బొంగిపొరలెడు
హృదిని మీ కర్పించికొంటిని;
జలకణము రవి కిరణపంక్తుల
లీనమై నటులు.

పృథ్వీరాజు

నా ప్రేమమయి! యర్పణము సేసికొంటి
వీయభాగ్యున కెంతహిత చింతనమ్మొ!
ఆణి ముత్తైముచిప్ప నలరించుస్వాతి
వర్షకణమ్ము కైవడిఁ; జకోరమ్ము
నెనయుంప విరియు వెన్నెల తీవెవోలె.

మేలి నీలి మొయిళ్ళ మొలికల మించు
కన్బొమల్ విచ్చి నీ కడగంటివలపు
వానజల్లుల ముంచివైచెడి నన్ను.

వాసంత కిసలయ ప్రసవస్మితమ్ము
భాసిల్లు మసృణ లావణ్యాస్యవీవు.

సంయుక్త

పండువెన్నెలఁ బరిహసించెను
నిండుప్రేమ కిరవులౌ మీ
జంటకన్నులు చక్కిలింతల
మరులు గొలిపెఁవి.

మదనసౌధ ప్రాంగణమ్మున
మదిరఁద్రావిన యీ నిశాంగన
చిదిపి చిందెను దశదిశలలో
మధు వికారములన్.

కుహుకుహూ యను కోకిలశ్రుతు
లెగసి వచ్చెన వీ నిశాస్థలి;
ముగ్ధచుంబన బద్ధజీవుల
ప్రియ రహస్యాలు.

పృ థ్వీ రా జు

రమ్యమౌ సరస సల్లాపంబులేల
తెల్లవోయిన వెన్నె ల్లాడువేళ?
వినఁబడుచున్నవి......

సం యు క్త

ఆశలెగసిన నా శిరీష
స్వాంతశయ్యను నెంతో వేల్పుచుఁ
జెలవికందని ములుకు మోతలు;
మీకు నంతేనా?

ఏటిగట్టుల పాటి తుంగల
దూసికొని యాకాశవీధుల
గంతులాడెడు గండ్రగాలుల
పర్వులివి యేమో!

పృ థ్వీ రా జు

వినఁబడుచున్న వేవేవొ యవ్యక్త
మధురధ్వనులుగావు; మానినీ మృదుల
హృదయ దుర్భరములౌ నెలుఁగులుసుమ్ము!

ఈ యెడారి తుపాను లెగసినయపుడు
చెలరేగు భీకరానిలఘోషలందు
నడయాడు పీనుఁగుల్ వెడలించునట్టి
లయకాల దుర్భరారావముల్ సుమ్మ.

విశ్వవాత్సల్యమ్ము విత్తునకేని
లేకుండఁ బోనాడి వీఁక స్వాహించి
యూరక పోరెడువారి నడంపఁ
బ్రిళయ దేవుఁడొనర్చు భయదగర్జనలు!

మాత్సర్య మత్తులై మాతృ విద్రోహ
చింతనాసక్తులౌ చెనఁటులఁ జంప
రక్తవల్కలముల రణదేవుఁడొసఁగు
నాహ్వాన హుంకార మదిగో సంయుక్త!

సంయుక్త

[చకితయై]

నాథ, మీమృదు లాధరబంది
తుత్రిటిని బంగరు పటిమ గన్నది;
కుసుమ మృదు లాశ్లేష సౌఖ్య
మ్ముడుకుబుస లీను.

విశ్వ మంతయు విస్మృతమ్మౌ
స్వప్న సామ్రాజ్యాని కెగసెదు

ప్రణయరూపా, రణోన్మత్తా
కార మందితివే!

పృథ్వీరాజు

సంయుక్త, యెఱుఁగవే జయచంద్రు కరణి?
భారత రత్నగర్భము దొంగిలించి
కాబూలు గద్దెలోఁ గరఁగింపనున్న
ఘోరీకి, స్వేచ్ఛారమా రేఖఁ జెఱిపి
భరతపతాకఁ దగ్రిపాసిక్తఁ జేయ
నాఁకొన్నమ్లేచ్ఛసేనానికి హైంద
వక్షాత్రిపతనమె దీక్షగాఁగొన్న
పరదేశవాసికి, బహుళ ప్రమోద
భరితుఁడై సాహాయ్య భాగ్యమ్ము నొసఁగి,
పృథ్వీశుపైఁ బంపె, నెఱుఁగవే చెలియ?

పద్మకాంతుల నడంపఁగ భానుదేవు
ప్రస్థానమును దిమిరాగమనంబు
వాంఛించు కల్వలపగిది, సంయుక్త!

సంయుక్త

ప్రాణసఖినయి బ్రదుకు బాటలఁ
దేనె వాకలఁ దేల్తునని పే
రాస లందితె స్వార్థమూర్తిని
గాంచి ప్రేమించి?

తేఁటి తా్రిలిన తీపి మైకముఁ
జేసి ఱెక్కల మూసికొను చెం
గలువ వలెనే వలపుటాసల
స్వార్థ నయితిఁ గదా!

శారదాకాశమ్ము భీకర
సలసీరదనృత్య శాలగఁ
జేసి నర్తించెడి తటిల్లత
కరణి ప్రాణసఖా!

పృథ్వీరాజు

కాదు, నీప్రణయసుధాధారలందు
నభిషిక్తఁ జేసితి వతివరో నన్ను.
దాన నీదోస మింతేనియు లేదు,
దోసమేయున్న నా చొక్కటేకాని;
ఓ సితస్మితగండభాసి, సంయుక్త!

సంయుక్త

కాదు—నాకుఁ బ్రమోద మొదవఁగఁ
బలుకుచుంటివి; తెలియ లేనా
నేను దెచ్చిన యీ విపత్సం
పదల నన్నింటిని?

పృథ్వీరాజు

ఆఁగు మీవనినట్లై యవియెల్లనీదు
వలని విపత్సంపదలె యైన, నవియు
సంపదలేగదా, చాలదా నాకు?

సంయుక్త

అంగవల్లరి నల్లుకొన్న ప్రి
యానుకంప రహస్య వేదన
నణఁచి కొనలేనైతిఁ, గేవల
మబలహృదయఁ గదా!

పృథ్వీరాజు

సంయుక్త, నీవచస్సరణి యిదేమి?
నిత్యశీతలహిమానీ తరంగములఁ
దలపించు పలుకు సోనలఁ జిల్కుమోయి.

అరుల శిరములూడ్చు కరవాలమునకుఁ
బదనిచ్చు రసపుత్రహృదయమ్ముతోడ
నుత్సాహమున యుద్ధమొనరింతుఁ జెలియ!

పౌరుషమ్మె యుగ్గుపాలుగాఁ ద్రావు
రాజపుత్రుఁడనన్న రాణఁ బోనీను;

ఆర్షధర్మప్రవాహమ్మున కెల్ల
నాసకట్టులఁగట్టు సజ్ఞానుతోడి
మతయుద్ధమిదియని మఱచిపోనోయి;
దురభిమానమ్మున దుహితృస్వయంవ
రమ్మున నిజశాసనమ్ములఁజేయు
జనకదురాచార మణఁచివేయంగ
రాజిల్లు ఘోరసంగ్రామమిదంచు
నుత్సాహమున యుద్ధమొనరింతుఁజెలియ!

సంయుక్త

కానిఘోరమ్మైన యాజని
వేనవేలుగ సేనలున్న మ
హామ్మదును బోరాడఁగలరా
యలఁతి మూకలతో?

పృథ్వీరాజు

పోరున జయమంద భుజసంఖ్యయేల,
వెలుపునందని క్షాత్రవీర్యంబుదక్క?

మతవిషయమ్ముగా, మద్విషయముగ,
సాంఘికంబుగ, దేశసంబద్ధముగను,

నెల్ల భారతజను లింపులుగుల్క
నుత్సాహమున యుద్ధమొనరింతుఁ జెలియ!

ఈ కాఱుటమవసి యిరులనుజీల్చి
యందాలుచిందు నుషాంగనారాగ
ధాగధగ్యమ్ములో దాఁగొన్న రుచులఁ,
బ్రాభాతనీరజ శోభలు రవికి
నాహ్వానముగనెత్తు నరుణనీరాజ
నమ్ములఁదోలుకాడు నవ్యదీప్తులను,

ప్రకృతిలోఁగల రక్తవర్ణాలనెల్ల
నా ధైర్యశౌర్యముల్ నవ్యతనంద,
నుత్సాహమున యుద్ధమొనరింతుఁ జెలియ!

అందాఁకనేల, ప్రియా, నీగులాబి
చెక్కిళ్ళఁ జిందాడు చిన్నారిహాయులు
మురిపెంపుముద్దుల మోమునహత్తి
కొని మదోద్ధతిని నాజినిగేలనిల్తు.

విజయలక్ష్మినివరియించి, వెలఁది నీకు
సవతిపోరు ఘటించెద, సమ్మతమ్మె?

సంయుక్త

ఫాలభాగ విశాలకుంకుమ
కళలెచాలు, సఖా, విరోధము
లెల్లఁబాపఁగ, నింకసవతుల
పోరు నోకలెక్కా?

* * *

వలచిరి పెండ్లియాడిరి శుభానుభవ ప్రభవైక తృష్ణచేఁ;
గలఁచిరి రెచ్చగొట్టిరి సకల్మష మూర్తిఁగనోచి భూపతిం;
బిలిచిరి పెద్దసేసిరి సమృద్ధవిజృంభిత శాత్రవాగ్రణిం;
బులిమిరి తెచ్చిపెట్టిరి యభూత మదృష్టమదేదో భారతిన్.

తెలతెలవాఱెఁ గ్రొంబసిమి తీర్చిన లేజవరాలికన్ సొబం
గులు; దెసలెల్ల నెత్తురులకోన లొనర్చె చెలంగ నీయుష
స్సులు; తెలిగండుకోయిలలు సుక్కివడంకఁగ మ్రోగె ఘూకముల్;
తొలికిరణమ్ములందె రవి రూక్షతవీక్షణ పర్వానుర్విపై.

నొసటల్ లేదొ లిసంజలం దరుణసిందూరపు సింగారపుం
బసిమిన్ దాల్చు ప్రభాతలక్ష్మి ముఖబింబంబెల్ల రక్తార్ణసం
భృశమై పోవెఁ; దః పారజిఁదుకలితోర్మీసీమ ఝుఁఝూమరుత్
ప్రసరోద్ధూత మయూఖవహ్నికణతప్తంబయ్యె నొక్కమ్మడిన్

అకటా, యీయొకరాచకన్నె వలపుల్ స్వాతంత్ర్య లక్ష్మీకపో
లకళాహైన్యముఁగూర్చునే? భరతధర్మజ్వాలనార్థమ్ముగా
నొక సౌంగంధశిరీషముగ్ధహృదయమ్మూర్ఛల్ నివాళింపఁగన్
వికచస్నిగ్ధత లేక రాలవలెనే పృథ్వీస్థలిన్ శల్యమై?

అధికోద్రిక్తకుసుక్షతింగలఁచు నా యష్టాదశాక్షౌహిణీ
రుధిరాగాధచలత్తరంగిణులు పర్వుల్ వెట్టి స్థానేశ్వర
ప్రధనక్షోణిని గడ్డకట్టికొనెనో, వైవాహికానంద దు
ర్విధిగా, భారతగర్భశోకకథగా, రేఁగెన్ దురంబక్కటా!

ఆయజిమీరురాణి తరుణారుణిమల్ రవిపాద పంక్తిలో
నూయెలలూఁగి సంకలనమొందెను; బెండిలి పచ్చతోరణాల్
సాయకసంచయమ్ములయి చల్లెఁ బరాస్రకణంబులనీ; బ్రియా
ధ్యాయమువిచ్చి యే ప్రళయదౌష్ట్యము రేఁగునో ఢిల్లిగీతలో.

సంయుక్త

ద్వితీయరంగము — స్థానేశ్వరము

జయచంద్రుఁడు నిజశిబిరములో సంతోషపరీతస్వాంతుఁడై కూర్చుండును.
అది సాయంసమయము. దూరమున సంయుక్త వచ్చుచుండుట
గమనించును.

జయచంద్రుఁడు

నతకుసుమాళి మందదళనమ్ముల సాంధ్యమరందబిందు సం
తతి జయచంద్రవోర్వీజయదర్పముఁ బెంపఁగ నొల్చుచున్న యీ
యతిరుచిరస్పృహోక్త సమయమ్ముల వెన్నెలతీవెవోలె నె
వ్వతెవిటు వచ్చుచుంటివి, శుభమ్ములు రూపయిచేరునట్లుగా?

సంయుక్త

[ప్రవేశించి, దరిఁజేరి]

వలవలయేడ్చు భారతము బాష్పకణంబులు వింధ్యపర్వతాం
చలములఁజింది కాల్వలయిన గి కనోజిని ముంచివేయఁగాఁ
గలకలలాడునే మొగము? కాంక్ష ఫలించిన కాంతిరేఖ క
న్గొలకులనాట్యమాడునే? సుఖోన్ముఖుఁడై వెలుఁగంగఁ జూచెదే?

వివిధఫలప్రసూన పదవీకలితమ్మగు నందనమ్ము హైం
దవధరణీతలమ్ము; లలితమ్మగు తెమ్మెరఁజిమ్ము పూవులుం
జివురులతేనెసొంపుగు సరిసేయఁగఁగల్గిన తోటమాలి నీ
వవుర, యెడారివానిఁ బిలువందగునా మఃతోఁట కాఁపుగా?

జయచంద్రుండును బృథ్వీనాథుఁడొక్కఁడై సఖ్యంబుమైనిల్వ, ని
ర్భయ నిద్రారతినొందు నీభరతసర్వస్వమ్ము; లేదా తరు
ద్వయసంఘర్షణచే జనించు ననలజ్వాలాప్రభావంబులో
క్షయముంబొందు నరణ్యమూను మనదేశం బట్టియుండోఁచదా?

కొలుకఁగరాని దానికయి కోరలుసాచి, జయమ్ము నిక్కమన్
గరువములో మునింగితివి; కప్పను బట్టిన పాము చందమా;
సురదరహాసపూరపరిశోభలఁదేలెడు రాజహంస పం
జరముసఁ జిక్కవచ్చునె విజాతి వినిర్మిత శృంఖలమ్ములన్?

నీలాభ్రమ్ములఁ జీల్చి ధారుణికిఁ గాంతిం గూర్చు సౌదామనీ
లీలన్, గాఢ తమస్సునుండఁ జేమి భూరిస్ఫూర్తి కల్పించు ఛా
యాలావణ్యసనోది భాస్కరుని పాదాంతమ్ముగా, మీ బలం
బాలంబందునఁ ద్రుంచు పృథ్వీపతి దృశ్యం బింత
యూహింపుమా.

పృథివీశుండై జనించినాఁడు మన ఢిల్లీరాజ్యలక్ష్మీశుండై;
ప్రధానాంతమ్మున ఘూర్ణయే భరత బాష్పశ్రేణులోఁదేలునా

శిథిలప్రాభవ సింహపీఠమున నాసీనుండు కావచ్చు; నీ
క్షణమాత్రమ్మికె నిల్పిమ్రింగునినుఁ; నాసూక్తుల్ నిజంబౌతయున్

చివురులమెక్కి, తేనియలచిందులలోఁగయిపెక్కి, కోయిలల్
నవనవలాడువెన్నెల వనమ్ములనింపెడు గీతికాళికిన్
జవులొనఁగూర్చు కమ్మనివచస్సులు నీవని బుజ్జగించితీ
యువతిని మున్ను; చేదయినవో మఱినేఁటికవే నరేశ్వరా?

మనసుదహించునా తనుకుమారిశరీరము కాటిపీటిలోఁ
జనిఁగిననాఁడు, పృథ్విపతి జీవములారిననాఁడు, హైందవా
వనిహృదయమ్ములోఁ గఱకుబల్లెము ఘోరియెగ్రుచ్చునప్పుడేన్,
జనములు దాస్యభారమునఁజచ్చియుఁ జావక యున్నవేళలన్?

జయచంద్రుఁడు

తనయా, నాహృదయంబుముట్టివిను మెంతల్ మోహ్రేతలో
మున్న శో
భన వైవాహికమంటపాన ధరణీపాలపరీకాండం 'బసీ'
యని నన్నవ్వినాఁడు, భీతఖగపక్షాందోళనల్ పోలు నా
వణఁకుల్ దాఁగిన యీ శ్మశానసదృశ స్వాంతంబుఁ జూడుమా.

సంయుక్త

ఎచటి మరాగ్రహూద ప్రథిమమయ్యెది? నెత్తురులొల్కపల్కు నా
వచనసముచ్చయంబుమదిఁ బాఱె? నన్ గనినట్టితండ్రివే
యచల హిమాచలాగ్రశకలాకృతిఁ దాల్చెనె నీమెడంద? ద
ప్పిచయము లోభసంకలన నీరసమాయెనొకో, ధరాధిపా?

సంయుక్త

దూరమునఁ బోరుచున్న పృథ్వీశుని యుద్ధకౌశలముఁ జూచి
సంయుక్త యానందోత్తేజము నందుచుండును.

సంయుక్త

సమరముగాదు, మృత్యురథచక్ర పరిభ్రమణమ్ముగాని, బాణములివిగావు, భర్గనయనాగత వహ్నికణాలుగాని, రోషమయిది, భీషణప్రధనశక్తి శిరఃపరివేషమౌను; సత్యముగ నమర్త్యసాధ్యరణదక్షత లీపృథివీశుకృత్యముల్.

తరలివచ్చిన వియత్పురపంక్తులరదముల్
గతిఁదప్పి యూఁగాడి చితికిపోయెఁ
గదలివచ్చినగాఢ కకుబంతములు కరుల్
మదమఱి గీండ్రించి యదరిపోయె
వలసవచ్చిన శ్వేతజలదము లశ్వముల్
పదమాఁగి సకిలించి చెదరిపోయె
దిగియెవచ్చినయట్టి తెలితారలు భటాళి
వెలుఁగారి విలపించి యిలనురాలె

నాకసముపోలె నల్లుకొన్నట్టి వైరి
మల్లచతురంగబలమెల్లఁ జిల్లిపడియె;
విజయలక్ష్మీవిలాసియౌ పృథ్వీవిభుని
ప్రళయసంగ్రామ తాండవార్భటులఁ జేసి.

క్రొత్త కాల్వలనీరు పర్వెత్తినట్లు
తోఁటకాఁపరి చింతాకు దూసినట్లు
శత్రుమస్తకఖండనోత్సాహియైన
పృథ్వివిభు ఖడ్గచాలనవిధము దోఁచు.

[పృథ్వీశుఁడు శత్రుమధ్యమున దుముకుటఁజూచి]

వెలుఁగుల మెఱుపో నాథుఁడు,
తొలిభాస్కరనిశితకిరణతోరణమో, ని
ప్పులఁగ్రక్కు రుద్రశూలమొ,
తెలికన్నులఁదోఁచి త్రుటి నదృశ్యుఁడుకాఁగా.

[జయచంద్రుఁడు ప్రవేశించును. వానితో—]

కనుమా, దుర్గమపర్వతోన్నతధరాగర్భంబుభేదించి, భీ
షణభూపంకము రెచ్చఁగొట్టు ననలజ్వాలంబలెన్ పృథ్వినా
థుని సంహారపిపాసతేజమదె శత్రువ్యూహమధ్యమ్మునం
దున వజ్రాంచలతీక్ష్ణతన్ విరిసెఁ; గన్నుల్ భీతినల్లాడఁగన్.

జయచంద్రుఁడు

[వికటాట్టహాసముతో—]

అంచుల్ దీరిన పౌరుషప్రతిభ బాహాశక్తి సంపత్తులం
బెంచం బోరు మదీయసైనికులు పృథ్వీనాథుజీవమ్ము, నీ

ప్రాంపత్ ప్రేమనిధానమున్నలిమి, శుంభన్మోదసంరంభులై
సంచారమ్ములు సేయుచుంటిఁగనుమా సంగ్రామరంగస్థలిన్.

సంయుక్త

[కన్నీరు గార్చుచు]

నిజమా, నోములపంట, పూర్వసుకృతానీకమ్ము రూపొందె నా
భుజబంధమ్మున రాలిపడ్డ సురసమ్మోదాంశ, మస్మన్ముఖాం
బుజసంఫుల్లత కింపుగూర్పఁగల యంభోజాప్తలావణ్య రే
ఖ; జయశ్రీదరహాసశోభితుఁడు స్వర్గంబందెనా, నిక్కమా?

సలసలపొంగుతేనియలజాలులలోనలరించి మిమ్ముఁ; గ్రొం
జిలుఁగు సొబంగు లేఁజివురు సెజ్జలమాటున నన్నుదాఁచి; "మీ
వలపులరాణియేది" యనిపల్కుచు దాఁగుడుమూఁతలాడు నా
చెలియలు పూవుకన్నియల చెంతకురావె, ప్రియా, మనోధవా!

తొలిరేవెన్నెలలందు మోవిపయి ముద్దుల్ పేర్చి యూరించు మీ
పలుకుల్ తెమ్మెరతావులంగలిసి నా పైఁబర్వసీవేళ; మీ
తొలికౌఁగిళ్ళబిగింపువంపులు మెయిన్ దోల్కాడు నీనాఁటికిన్,
వలపుల్ గాంచినకంటనోల్కవలెనా బాష్పాంబుసందోహముల్!

భరతారామవితర్దిమీఁద నెపుడున్ స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీమనో
హరలావణ్యసుభాసముల్లసితగాథాలింగ నోన్మత్తుఁడౌ

ధరణీనాథు నదృశ్యమృత్యుమయు నృత్యక్షోణియా నాపయో
ధరశయ్యం బతితుంబొనర్చితిని స్వార్థప్రేరితోత్కంఠనై.

తరులగుబురుల మున్ను నే దాఁగినపుడు
పూలతీవెల కొనలలోఁ బొంచినావు
నామృదుకరాంచలమ్ములునా భ్రమించి;

మింటితారలఁగాంచి భ్రమించినావు,
చిలిపివలపులు నిలువెల్ల పులకరింప
నింగివిరిసిన నామేని పొంగులంచు;

ద్యోతలమ్మునఁగూడ, సంయుక్త కొఱకు
తిరుగుచున్నావె నందన పరిసరాల,
నరయుచున్నావె పరిచితాంబర పథాల?

జయచంద్రుఁడు

[పృథ్వీశుఁడే వచ్చుచుంట గమనించి, తనవార్త కేఁలము భ్రమయని
గ్రహించి, బెదరుచూపులతో—]

కరవాలమ్ముధరించి, గంధవహవేగప్రోథిమోత్తుంగమౌ
తురగమ్ముంగుదియించి, భీషణశరాస్త్రకప్రతాపోన్నతుం
డరుదెంచుఁగద పృథ్వీరాజు—

సంయుక్త

చనిన పృథ్వీశుఁడడుగో యుంచడరెదేల?
నింగినెగసెడు గృధ్రమ్ము నీడఁగాంచి

బడలి మెలివడి డస్సెడి పాచువోలె;
కాక, యుపహాసమా పుత్రికనురగుల్ప?

జయచంద్రుఁడు

అరుదెంచుంగద పృథ్వీరాజిటకె; సత్యమ్ముద్దిసంయుక్త, సం
గరగర్భంబున నుద్భవించిన లయోగ్రవ్యగ్రరుద్రాకృతిన్

సంయుక్త

[చూచి స్థైర్య సంతోషములతో]

ఔను, పృథ్వీశసదృశ మైనట్టిమూర్తి;
శత్రుమస్తకముల రక్తచిత్రములను
వ్రాసిదిద్దెడు లేఖినుల్ మీసలవిగో,
చూడు మాటొన్న సింగంపు జూలుఁలవిగో!

పృథ్వీరాజు

[ధరిఁజేరుచు]

దుష్టజయచంద్రదంష్ట్రలఁ దూలిపడిన
ప్రాణలేశ మదెవ్వరిదో——

సంయుక్త

[ద్విగుణీకృత ధైర్యముతో]

దస్యుహృదయాల నశనిపాతమ్మువోలె
దూసికొనిపోవు భీషణఘోషలవిగో;
పృథ్వినాథుఁడె కావలె, వేఱుకాదు.

పృథ్వీరాజు

[ఇంకను దరిఁజేరుచు]

భీతశాంబరనేత్రాల జ్యోతులేవొ
నూతనానందలాస్య సంతుష్టిఁజెందు.

సంయుక్త

అరుణకిరణమ్ములీను భాస్కరునికరణి
వెల్గు నరిభీకరాననబింబమదిగొ;

జటిల మందారకుసుమ సంచయముఁబోలు
బుగ్గలువెడల్చు నుడుకైన పొంగులివిగొ;
పృథ్వీపతియేయితండు నాహృద్విహారి.

[పృథ్వీరాజు ప్రవేశించును]

కదలివచ్చితె దివ్యలోకమ్మునుండి
యమరసుధనాని, నాకు మీయధరమాన్చ?

పృథ్వీరాజు

ఉదయరాగసుధారేఖ తొల్కునీదు
తరుణగండారుణిమల ముద్దాడుకొనుటకు
వచ్చినాఁడను——
[జలదరించి] ...నుడ్డివోలె బ్రాణమేమి?

[వెనుకఁజూచి]

మ్లేచ్ఛహస్త విముక్తమహా మృత్యులతయ?

సంయుక్త

[ప్రాణముతగిలి పడిపోవుచు]

వలదు, ప్రాణేశ, దరికిరావలదు, చనుఁడు
మృత్యునృత్య విలాసమ్ము లీపెదవులు,
మ్లేచ్ఛశింజిని ముట్టిన హృదయమిద్ది;

పరశరవిదారితామిషప్రకరమునకుఁ
జుంబనాశ్లేషయోగ్యత సురిగిపోయె;
మాటకరవాయెఁ, జూపులే మందగించె,
నూపిరుల్ సన్నగిల్లెఁ, బృథ్వీశ రేంద్ర!

విగతశాత్రవవీరులై విజయలక్ష్మి
నొంది రమియింతురిగాక సంయుక్తబసులు;
కమ్రభారతమున నన్నుగన్నతండ్రి,
తుది నమస్కృతిఁగొనుఁడు నాయెదఁబగిల్చి.

జయచంద్రుఁడు

[విచారముతో]

ప్రియసుత, కన్నులంబాదివి పెంచితిఁ, దెమ్మెరలేను చల్లమ
ల్లియపువ్వుదండవోలె సలరించితి ముద్దులవానలొల్కి; నీ

నయనవిలాససమాజితనైనా తిమిరావృత చంద్రికాస్మిత
మ్మయి, జయచంద్రవంశ విభవాతిశయంబులు కూలిపోవఁగన్.

పృథ్వీరాజు

[సంయుక్తను జూచి విచారముతో]

సామ్రాజ్యమ్ము గతియించిపోతె, మఱి నేనో, మర్త్యమాత్రుండ; బృ
థ్వీరాజ్యమ్మున నాశ చేనిలిచిపోతిన్; సంగరాంతంబునన్
బారుల్ పేర్చిన దివ్యకామినుల లావణ్యమ్ముఁ గోనీఁది స్వ
ర్గారామమ్మున నిమ్ముఁ జేరెదను గంగాసైకతశ్రేణులన్.

అతులితరాజ్యభోగముఁ జిరాయువులై రమియింపగోరు దు
ర్మతులకె కాని కాలపరిమాణము; ప్రేమమయైకబద్ధ దం
పతులకు సుందరక్షణమె వత్సరమౌ, శతవర్షతుల్యమౌ;
సతి, పృథివీశుతోనొక నిశాస్మృతి చాలదె తృప్తి దీఱఁగన్.

[జయచంద్రునితో]

హృదయము నాపటాయి నొనరించితివే, మదిజారివాకలన్
గదులునె? యీసుతోడ నిటుకల్వలెనైన త్వదంశుకమ్ములున్
జిదుపునె బాష్పబిందువుల? నెత్తుతీపుల నిండుగుండియల్
పిదులునె పుత్రికామరణభీషణదుఃఖభరాన్వితమ్ములై?

చనినదిబిడ్డ తండ్రిపగ సైపఁగలేమి; విపన్న భారతాం
గనయొడికెక్కి నిర్జరసుఖైకసుషుప్తిని బొందె; శాంతియే
జనపతి? తొంటిపున్నెమున జాయఁగనన్ దనియించి నేఁటిక
ర్పణమయిపోయె హైందవ పురాతనధర్మము ప్రజ్వరిల్లఁగన్.

మదసంపల్లసితేభకుంభచయ సమ్మర్దక్రియానైపుణీ
మదిరోన్మత్తమృగేంద్రదృజ్జ్వలిత మస్మద్రూక్షఖడ్గంబు; నీ
హృదయక్షోణిని నల్లుకొన్న పరతంత్రేచ్ఛాక్త పంకంబులోఁ
బడనీడున్; భయమేలనోయి, నినుజంపన్ లెమ్ము, జీవింపుమా.

దురములోఁ బృథివీశుచే మరణమున్న
స్వర్గసౌధప్రవేశ కాహ్వానమోయి;
బ్రదుకుమీ దాస్యనరకాన, పగరచేత
నడఁగి నరకప్రయాణివై వెడలుదాఁక.

[పృథివీశుఁడు పోవ నుంకించుచుండఁగ, వెనుకనుండి కఠినకంఠముతో
ఘోరీ పల్కును]

ఘోరీ

తెరవును జేవగల్గి వలత్రెంచుక నింగికిఁబోవఁగల్గినన్
గురిగలవ్యాధమాళి శరగుచ్ఛము బారి తొలఁగిపాఱఁగాఁ
దరమె విహంగరాజ, ప్రభుతల్ గుఱించెడు పృథ్వీరాజ, మృ
త్యురథము త్రోసి తెచ్చితిని దోలుకపొమ్ము యమపథంబునన్.

కలఁడీఘోరి; భయప్రకంపిత మనోఘాతమ్ముఁబోనాడుమా
ప్రశయోద్రేకశరమ్ము వైతు జయచంద్రా, మిత్ర, పృథ్వీశుపై

[శరము విడచును పృథ్వీశునికిఁ దగులును]

జయచంద్రుఁడు

కలగాదియ్యది, పృథ్వీరాజుతలపైఁ గాలాహికోరల్ బలెన్
ములుకుల్ తాండవమాడు; మిత్రుఁడన మామూ దేగదా,
యుర్వరన్.

పృథ్వీరాజు

[ఘోరీను ద్దేశించి]

కన్నుల్ లొట్టలువోయి ప్రాణములతోఁ గాబూలు పర్వెత్తినా
వెన్నోమార్లు; పరాజయాకృతివి, పృథ్వీశప్రతాపాబ్ధిలో
మిన్నుల్ మన్నును దేలిపోవుఁగద, భస్మీభూతుఁడైపోవె నా
కన్నుల్ గాంచినయంతలో నిలిచి ఖడ్గంబేయ నుంకించినన్?

శిరముఖండించి మేలి బొంగరముఁ జేసి
కాలయమపాశములఁ ద్రిప్పఁగలను, ఘోరి;
ఆటబంతిగ నాఘ్నను బాటలదర
విసరివైచెదఁ, బురుషుఁడై వెలికిరమ్ము.

[జయచంద్రునితో]

రిపురక్తాసవపానమత్తమగు ఢిల్లీ సింహపీఠంబుపైఁ
గపటప్రాప్త జయాతిరేకమున నెక్కంజూతువే, నీకనో

జిపయిర్ మ్లేచ్ఛులుమిన్నుదొర్లినటు లాజిన్ జేయరే, ఢిల్లిఁగేం
ద్రపురిఁ జేసి సమస్తభారత రమాకాల్యమ్ములో మున్గరే?

ఢిల్లి, కనోజి, అజ్మిరు విధింబడినాశనమందవచ్చు; సం
ప్లసితమ్ములై పరులపాలనలో విలసిల్లవచ్చు; నీ
ప్రల్లదనమ్ముమాత్రమికఁ భారతకావ్యమునందుఁ జీఁకటుల్
చల్లెడు నీచసర్గమగురా జయచంద్ర, తురుష్కభృత్యుఁడా!

ఆయువుగల్గు నాల్గుఘడియల్ రసపుత్రపవిత్రధాత్రిలోఁ
గోయిలపాటలల్లు రణఘోషలుసల్పి స్వాతంత్రలక్ష్మికే
హాయినిగూర్చుటొప్పు; శరణంచు మహమ్మదునీడఁజేరి ల
జ్జాయుతమూర్తివౌచు బలుసాకుభుజించుట సెల్లునేమొకో?

ప్రక్కవాటుగవిసరిన బాణమిద్ది
పూజ్యహిందూస్థలికె డొక్కపోటుసుమ్ము;
ఉసురుగొట్టెదనీకు, నీ యుక్కడంచు
మ్లేచ్ఛులకుఁ; గాలలక్ష్మియే మేటిసాక్షి!

[క్రిందకొరగి మరణించును.]

జయచంద్రుఁడు

క్రొవ్విననాల్కతో మరణగుండగళంబున జారుచున్న నీ
వవ్వియు నివ్విప్రేలితివి, ఆరెడుదీపము మండునట్లుగా;

నెవ్వాలపువ్వులంబోదివినట్టులు పెఁడ్లికుమారులీలమై
చివ్వునఁజన్న నీ మెయిపసిండిసొబంగు లవెంతయింపులో!

జీవములేనిమృత్తికల చిత్రముపై మరులెత్తఁజేసి నా
పూవులతీవెబాలికను ముద్దులప్రోవును నీటముంచెదే?
నీవిజయప్రలాపములు, నీవిభవస్ఫురదంశుకప్రభల్
శ్రావణసూర్యతేజములురా మరణాంబుధరావృతంబులై.

ఇఁకజయచంద్రుఁడే విపుల హిందుతలమ్మునకెల్లమేటి; బా
లికలిదె మోహనప్రణయలిప్త శిరీషశరీరచాలనో
త్సుకతమదించినట్లు కనుదోయికిఁదోఁచు, నిదేమి, యీప్రపం
చకమె పునీతమయ్యెనొకొ శ్యామలనవ్యసుధాస్రవంతులన్!

నేనునొనర్చెదన్ విజయనృత్యము, పృథ్వివిభుప్రతీకముల్
నానవహించి బూదియగునట్లుగ, నఘ్నను నాథుఁడేప్రమో
దానిలడోలికావిచలితాంగవిలాసమునొంద; సంగర
క్షోణికి వృద్ధజంబుకమొకోయన, వచ్చు...నమాత్యవర్యుఁడా?

మంత్రి

పరిభవవహ్నిలో శతకృపాణముఁద్రోసితి వద్ది నేఁటికిన్
జురచురకాలిగ్రుచ్చుకొనె శూలమువోలె కనోజిగుండెలో;
ధరణిపతీంద్రబృందకలితంబగు పెండిలిమందిరాన సుం
దరమతి ఢిల్లినాథునకొనర్చిన గేలిఫలించెనిట్టులన్.

జయచంద్రుఁడు

పరువంబాఱిన యస్థిపంజరము రూపంబంది, వేదాంతశా
స్త్రరహస్యంబులు పల్కవచ్చెద; నిత్యంబిట్లె బోధింతు సం
గరవైముఖ్యము; రాజవాంఛితకుతర్కప్రాప్తపాపంబులన్
బరిహార్యంబులు సేసికొమ్ము ప్రమదాభ్యాసక్రియాభాసివై.

వమ్మైపన్నది పృథ్వీరాజుకళ నీ వాజ్ఞైకఘోణింబోలె; దే
శమ్మీనాఁడు కనోజినాథ విజయచ్ఛాయావిముగ్ధమ్ము; లా
స్యమ్ముల్ సల్పు సమస్తభారతము నస్మద్వైభవోత్కర్షమై;
రమ్మా యీ ముదిఁబాపు నృత్యమయసంరంభంబునన్ నీవునున్.

మంత్రి

లేచెనుగా దెసీపయిన మ్లేచ్ఛుఁడు నెత్తినకత్తి దింపకే;
గోచికివచ్చి కాంచనదుకూలము దొంగిలిపోవునట్లుగా,—

జయచంద్రుఁడు

శరమువిదల్చి పృథ్వీపతిఁ జంపిన మిత్రుఁడుగాఁడె ఘోరి; నీ
వరమతిచెడ్డయట్టి ముదివగ్గువిధమ్మునఁ బల్కెదిట్టులన్.

మంత్రి

చాచిననెత్రునాలుక విషంబునుగ్రక్కఁగ, వాఁడుసల్పు పై
శాచికనృత్యతాండవము చాలుఁగనోజని మ్రింగివేయుఁగన్.

జయచంద్రుఁడు

మఱిమఱిపల్కెదట్లు; తమమాటలనిక్కవమేదొ, ఘోరిలో
నెఱసెడు నగ్నితుల్యవలె, మృణ్మయరత్నము వోలెఁ, దోఁచెడిన్.

మంత్రి

అవె యాలింపుమ రేబియూ తురగపాదారావకల్లోలముల్,
అవిగో ఘాతుకచింతనోజ్జ్వలితముల్ హాలాహలాశుప్రిప్రా
ణ్ణవికారాంబర దీర్ఘపంక్తు, లదె ఘోరస్వాంతుఁడౌ ఘోరి; బం
ధువుగా వచ్చి శిరమ్ములన్నులుము విద్రోహాత్మకుం జూడుమా.

జయచంద్రుఁడు

అతిథిగవచ్చి మందిరమునందలి వాసము లెక్కవెట్టెఁగాఁ
బలితమనస్కుఁడితఁడు; నభస్సులబ్రిద్దలు సేయు భీషణ
శ్రుతులిటువచ్చుచున్నవి; నిసుంగును నాఁకటిపోటుతీపులన్
గలికిన బెబ్బులింబలె వికారముఖాకృతి హుంకరించెదే?

ఘోరి

[వెనుకనుండి]

పులుదోలగింపఁగల్లు నెఱి పొల్పును బొందిక లేని రెల్లు కొం
పలుగద రాజపుత్రపరిపాలిత రాజ్యము లొక్కదానిపైఁ
గలిగిన కారుదీర్చికొనఁగా మదుద్ధత కాలవహ్నికీ
లలఁగవియింపఁ బూర్ణకబళంబునఁగాకవి శాంతిఁబొందునే?

జయచంద్రుఁడు

[పశ్చాత్తప్తచిత్తుఁడై]

మోసముచేసినాఁడవు భ్రమోత్సుకతన్ రగిలించి నాయెదన్;
సీసముగాఁచిపోసెదవె జీవసుధారసమిత్తునంచు; నీ
వేసరిసీకు, నాబ్రదుకునెల్లఁగలంచి నశించిపోయెఁ బే
రాసలుగాలిమేడలయి, యంబుదనీలము లెండమావులై.

జయచంద్రుండను నామధేయమపహాస్యంబాకొక్కా?
హరిదూన్నృపా
న్వయవృక్షమ్మున వేరుపుర్వనయితిన్, మాణిక్యసౌవర్ణ సం
చయసంశోభిత సింహపీఠమునఁ దుచ్ఛాసక్తి యథా కంటకం
బయితిన్ నేఁటికి; భావికాలరమ బాష్పస్రావ సంతప్తగాన్.

ఫణమణిరాలపోయి పసవాసిన నాగమువోలె, మ్లేచ్ఛునిన్
రణమునసాయమై భరతరాణ్మణిఁద్రుంపఁగఁగోరి, వానికిం
బణముగనొడ్డితిన్ భరతమాతయశస్సును; నేఁటికిట్లు భీ
షణముగఁ గోరలూడ్చిన విషాహివిధమ్మునఁ గ్రుంగిపోయితిన్.

అంభియొకండు తొల్లి విజయాంకితుఁడైన సికందరున్ ద్వీప
స్తంభబలిష్ఠమా భరతసౌధము పైకెగయంగఁజేసె; నా
యంభికిఁ దమ్ముఁనింబటె మదార్తుఁడ నేఁటికి నేనెగా జయ
స్తంభములెత్తి నిల్పితి విజాతికి లాతికి భారతాంకిన్.

ప్రియశాంతి, రక్తవిజయేచ్ఛ హరించితి; ఆఁతిగుండెతో
దూఁటుచుఁ దోడివానిననిఁ ద్రుంచితి; నైననెడందపొందు నా
రాటము; మండుటెండవడి మ్రందియు చేసని ప్రొద్దువేళలన్
బీఁటలువాఱి నిప్పుసెగ వేడిమిఁ గ్రాఁకెడు నేలకై వడిన్.

శిశిరకుమార, నీవనుహసింతువె శీతలవాతవీచితో,
బుసబుసలాడుచున్న వగపుల్ దహియించెడి నాయెడందపై
మసృణతుషారబాష్పకణమాలికఁ బేర్చెదె, పేర్చిపేర్చి మా
నసమును మంచుముద్దగనొనర్తువె జీవములాఱిపోవఁగన్.

“పలముంబూనియొనర్పనే సకలరాజస్థాన సమ్రాట్టుగా
బలశాలీనిను” నంటివే, భరతభూపాల స్మశానస్థలిన్
నిలువంజేసితి కాటికాఁపరిగ; సందీప్తమ్ములై మండు పీ
న్గులభస్మమ్ములు నన్నుఁజుట్టినవిరా ఘోరీ, త్వదాశల్ బలెన్.

అదిగో—భీషణఘోషలేవొ వినవో; నార్తధ్వనుల్; మానినీ
హృదయాక్రందనముల్; గభీరమతి నారీహృద్యసందేశముల్;
కదనోద్రిక్తవిహారగర్జనములున్; రామాతిరసాక్రూరముల్;
హృదిభగ్నమ్మయి బూదిలోఁగలియు నేవేవో విషాదశ్రుతుల్.

ధవళయశోలసితమ్మౌ నభస్సు
నలుముకొన్నది దాస్య జలదతమస్సు;

జయచంద్రహైందవక్ష్మాపశిరస్సు
వంగిచేసెడు మ్లేచ్ఛపతికినమస్సు;

ప్రియసుతఁజంపితిఁ బృథ్వీశుతోడ,
వాత్సల్యకోమల వదనయౌతల్లి
భారతాంబను రక్తధారాప్లుతనుగఁ
జేసితిఁగుటిలఘోరాసివిధాన,

భావిభారత దౌర్భాగ్యసంతతికి
నారువోసిన దుష్టనాందినినేనె!

* * *

"వెన్నెలలిండ్లుకట్టుకొని వెల్గెడు మింటిబయళ్ళనుండి యీ
మన్నులకీడ్చి యీవికలమానవదృశ్యముఁ జూపనెంతు రే?"
యన్నవిధాన గంగ, యొడలంతయుఁగన్నులుగాఁ, గనల్ మహో
పన్నత నశ్రురాసులుగఁ బర్వెఁ గనోజపురీదరీస్థలిన్.

దెసలందాఁగిన చీఁకటుల్ కెరలిపొందెన్ గాఢవిస్తీర్ణతన్;
విసరెన్ శైశిరభీష్మమారుతము పృథ్వీగోళ మల్లాడఁగన్,
బసిమింబాసి లతాంతముల్ సురిగిపోవన్ నిస్పృహాగ్రస్తతన్,
గుసుమవ్రాతము లేడ్చినెత్తురులచిందుల్ రాల్చి యూఁగాడఁగన్.

గుమిగుములౌ మొయిళ్ళవుఱువుల్ చెలరేగి తమస్సతీవిలా
సములను దీర్చిదిద్దెను; నిశాప్రియుఁ గానని బెంగఁ దారకల్
తమ మురిపెమ్ములారిపనెఁ; దామరఁ గాంచఁగ లేక తేఁటి, భృం
గముఁ గనలేక తామర, వికారరహోవ్యథ వ్రేఱనత్తఁజెన్.

చీఁకటితోఁటలం గ్రాలని చెంగటఁ దుంటరి తేంటులెన్నఁడుఁ గా
డాఁకని నీలిపుష్పాదులఁ దాల్చె నిశాంగన కంటికాటుకల్ ;
చీఁకటికోనలం జివికి-చీకు నెడందల కాఱుచాయులా
ప్రాఁకిన మబ్బుచాలులె విభావరిపాపట రేగుముంగురుల్.

కుములుచు లాతివానియడుఁగుల్ పడియేడ్చెడు ఢిల్లిగద్దెఁ గ
ర్భము వెలివచ్చు సిగ్గులతెరల్ నిశిఁ బర్వినవే తటిల్లతల్;
తిమురుచు సింహపీఠము చలింపఁగ నెక్కెడు నాతురుష్కు వా
హముపడులుక్ నభస్సుల నదల్చుచు గర్జనలై స్వనించెనుక్.